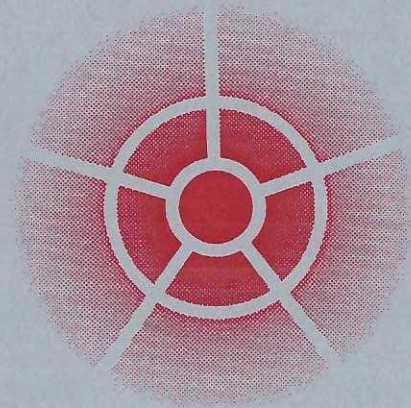
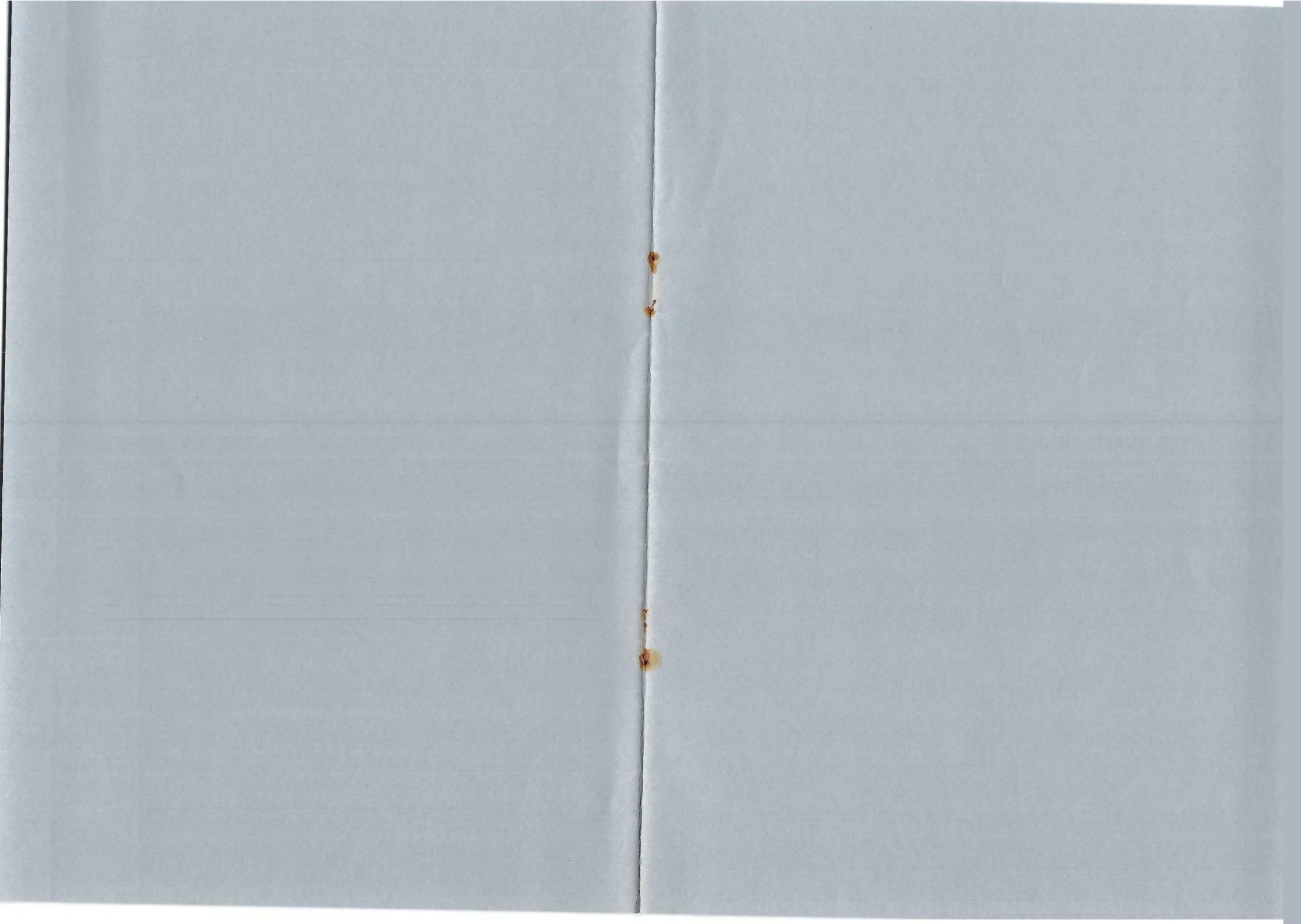

Psychologische Verkenningen
Individuele Psychologische Verkenningen

44^e jaargang, nr. 2

april 1996

44e jaargang nr. 2

April 1996

INDIVIDUAL
PSYCHOLOGISCHE
VERKENNINGEN

is een uitgave van
Nederlandse Werkgemeenschap
voor Individual Psychologie

redactie adres:
Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk
Tel. 071 - 3416110

ISSN: 1382-5089

Alles uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk worden overgenomen of vermenigvuldigd in welke vorm dan ook, mits met bronvermelding.

Redactie:
Prof. Dr. C.C. De Keyser
Dhr. G.A.L. Kulker

AKTIVITEITENAGENDA

---

19 tot 23 juli 1996

Innovative Adlerian Case Analysis & Treatment planning.

Kosten: \$ 675 bij inschrijving voor 24 mei 1996, daarna \$ 775.

Dit betreft een master seminar waarvoor u zich kunt inschrijven bij:

Alfred Adler Institute of San Francisco
7 Cameo Way,
San Francisco, CA 94131
Tel. (415) 567-4729

U kunt tevens uw overnachtingen boeken in het Conference Guest Center Acomodations. Een tweepersoonskamer kost \$ 240 per persoon. Een eenpersoonskamer \$ 384.

21 juli 1996 tot 3 augustus 1996

29ste zomerschool georganiseerd door ICASSI aan de universiteit van Warwick te Engeland.

Informatie:

Theo Joosten,
Dotingastate 58,
8926 MR Leeuwarden.
Tel. 058 - 2666462

4 tot 8 augustus 1996

20ste internationale congres van de I.A.I.P. te Oxford. Folders en inschrijfformulieren zijn te vragen bij

de redactie van Individual
Psychologisch Verkenningen,
Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk
Tel. 071 - 3416110
U kunt ook rechtstreeks boeken bij:

I.A.I.P. '96
Eyas Limited
5 Cooper Street
Chichester
West Sussex P019 1EB
United Kingdom
Tel. 01243 775561
Fax. 01243 776738

Januari 1997

Onze vereniging viert dan haar 50jarig jubileum.

Het bestuur is voornemens dit feit te vieren door middel van een symposium met aansluitend de jaarlijkse leden vergadering. Thema van het symposium: gezinsconstellatie.

Welke leden willen aan het symposium een bijdrage leveren of hebben een goed idee?

Graag melden bij de redactie van dit blad.

DE BIBLIOTHEEK

Tot voor enige maanden geleden stond de bibliotheek van de cursus in de Meern en die van de vereniging in Utrecht bij een van de leden. Beide plaatsen waren niet direct en eenvoudig te bereiken om boeken te lenen of lezen. Het bestuur heeft danook al een aantal malen gezien of er een betere en toegankelijker plek te vinden was. In maart 1996 is het gelukt beide bibliotheken bij elkaar onder te brengen in de bibliotheek van de PABO te Zwolle. De bibliotheek boeken zullen door de bibliothecaris worden gecatalogiseerd en bij elkaar worden gezet. De boeken zijn daarna onder dezelfde condities als de PABO-boeken te lenen en in deze bibliotheek te lezen.

De boekenlijst zal tevens in de computer van de PABO worden ingebracht, zodat via andere bibliotheken in Nederland ingezien kan worden welke boeken aanwezig zijn en onderling te lenen.

De keuze voor deze PABO is overigens niet toevallig. Ons lid de heer B. Meijer, over wiens werk als auteur u in dit nummer een boekbespreking vindt, is op deze PABO werkzaam.

N.W.I.P.leden kunnen de PABO bezoeken en er boeken lenen en lezen. Het adres is:

Katholieke Pedagogische Akademie voor Basisonderwijs
Ten Oeverstraat 68
8012 EW Zwolle
Telefoon: 038 - 4217425

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
BOEKBESPREKINGEN	
Onderwijs aan kinderen met een leerachterstand	6
Veertigplus, Genieten van de middelbare leeftijd	10
Die Individualpsychologie Alfred Adler, Ein Lehrbuch	11
Alfred Adler, Eine Bildbiographie	
EEN KRIMI DIE NEDERLAND DE ADEM DEED INHOUDEN VAN 1987 TOT 1988	15
DE BIBLIOTHEEK	22
AKTIVITEITEN AGENDA	23

VOORWOORD

Het bestuur denkt na over het komende 50 jarige jubileum van de vereniging in januari 1996. Als thema heeft zij gekozen: de gezinsconstellatie.

Het gezin is een begrip dat in de afgelopen jaren steeds meer onder druk komt te staan. Naast een toename van eenoudergezinnen vanwege een toenemend aantal echtscheidingen zien we nieuw gevormde gezinnen met een stiefouder en stiefkinderen. Ook andere samenlevingsvormen van meerdere volwassenen of homoseksuele echtparen komen in toenemende mate voor. Door het draagmoederschap, zaaddonoren en kunstmatige bevruchtingstechnieken verandert het ouderschap en kunnen naast opvoedende ouders ook biologische ouders op de achtergrond een rol spelen. Hiermee is gezin, ouderschap en gezinsconstellatie een actueel onderwerp geworden, waarbij maatschappelijk gezien de grenzen van wat nog wel en niet meer toelaatbaar is in etische zin worden afgetast. De gevolgen van gewijzigde samenlevingsvormen voor hierin opgroeiende kinderen zullen helaas pas over een aantal jaren bekend worden.

1. Valt vanuit de Individualpsychologie en haar breed aanvaarde ideeën omtrent de gezinsconstellatie een aanzet te geven over de gevolgen van de verschillende samenlevingsvormen voor hiervan afhankelijke en hierin opgroeiende kinderen?
2. De 'gezinsopvoeders' staan steeds meer af van hun opvoedingstaak aan organisaties buiten het gezin zodat beide ouders kunnen werken. Wat betekent dit voor de opgroeiende jeugdige?
3. Een tegenstelde reactie lijkt ingegeven te worden door een groeiende aandacht voor jeugdproblematiek in onze maatschappij is. De represieve aanpak van enige jaren geleden heeft niet datgeen opgeleverd wat men ervan verwachtte. Men is op zoek naar nieuwe wegen door middel van 'lik op stuk beleid', alternatieve straffen en sociale vaardigheidstrainingen. Maar ook krijgen de natuurlijke opvoeders en het netwerk om het gezin een belangrijkere rol toegewezen.

Sluiten deze ontwikkelingen aan bij de Individualpsychologie?

Wie van de leden is bereid een bijdrage te leveren op het komende symposium? Melden bij de redactie van het tijdschrift.

Voor het symposium zullen naast de leden van de vereniging met name pedagogen, maatschappelijkwerkers en studenten worden uitgenodigd.

Heeft u andere ideeën omtrent het symposium? Ik hoor ze graag.

moederbinding, abnormaal vond hij zelf. Zijn vrouw verweet hem dat trouwens ook. Hij wilde er wel van loskomen. Zijn moeder kon hem, als hij haar bezocht, soms vasthouden hoewel hij dat eigenlijk niet wilde. Een IPer zal hier spontaan aan verwenning denken. (Zie bijvoorbeeld K. Seelmans, Moederbinding.)

Ligt hier een verklaring voor het feit dat hij Mr. W. Anker uit Leeuwarden heeft verzocht te pleiten voor een TBS-verpleging als element van straf?

Vraag: Wilde hij aan de ommekeer in zichzelf werken, dan wel als superintelligente man zijn eigen raadsel oplossen, inzicht krijgen en de schuld uiteindelijk bij zijn moeder leggen, extrapunitief blijven dus?

Ik moet de vraag onbeantwoord laten in afwachting van verdere gegevens.

Prof. Dr. C.C. De Keyser

Op zijn tweede hoofdstuk kon hij geen kritiek verdragen. Wie zich daaraan waagde, kreeg niets meer te zien.

Er is een belangrijk gegeven waarover ik meer wil weten. Het gaat om een verwijzing van F. naar de naam van Prof. P.A.H. Baan, die als forensisch psycholoog in belangrijke mate werd opgeleid door Rümke. Deze laatste stichtte als rehabilitatie-psycholoog de eerste revalidatiekliniek voor gestoorde delinquenten en waarbij later Arendsen-Hein en van Asperen werkzaam waren. Hier kunnen wij veel leren over de kansen voor reclassering. Ook hierover zoek ik naar meer informatie in verband met verwijzingen naar de psycho-analyse.

Had F. ooit berouw? Aan het eind van zijn proces sprak hij de woorden, die enigszins positief klonken: 'Ik besef dat woorden op geen enkele manier opwegen tegen de weerzinwekkende misdaden en het leed dat ik de familie Heijn en ook mijn vrouw en kinderen heb aangedaan. Toch wil ik zeggen dat ik berouw heb. Ik leef in een nachtmerrie waaruit ontwaken niet meer mogelijk is.' Zei hij dit uit zichzelf? In de sprankel hoop op een therapie die positieve kansen tot omkeer biedt.

Anderzijds zeggen medegevangenen uit Scheveningen dat zij nooit woorden van berouw hebben gehoord. De bewaarder meent: 'F. was geen mens om te zeggen: Ik voel me schuldig. Daar had hij ook geen emoties over. Ik heb hem nooit horen zeggen dat hij er spijt van had.' Eigenaardig was ook dat wanneer medegevangenen, die hem bewonderden voor wat hij in zijn eentje had geregeld, hem vroegen: 'Waarom heb je dat losgeld zomaar uitgegeven?', hij alleen maar zei: 'Jij kent mijn achtergrond niet.' Een andere keer zei hij kortaf: 'Ik heb het gedaan en ik kan het niet meer terugdraaien.'

Toen de bewaarder in de Bijlmer, die dacht dat hij vlucht pogingen of zelfmoord zou beramen, hem uitdaagde door te zeggen dat het hem dat niet zou lukken op zo'n zwaar bewaakte afdeling, zei F. zelfverzekerd: 'Als ik ontvlucht zorg ik ervoor dat er buiten een regenjas en een hondje voor mij zijn. Daarna kan ik ongemerkt voor de gevangenis gaan lopen.'

Ik sta nu even stil bij een ander facet van zijn persoonlijkheid dat voor het vervolg van het verhaal van belang is. Nadat hij in het Pieter Baacentrum voor forensische psychologie een psychologisch onderzoek heeft ondergaan, merkt F. op: 'Ik ben geschrokken van de spiegel die het Pieter Baacentrum mij heeft voorgehouden en hoop dat ik de kans krijg aan mezelf te gaan werken.' Dat is heel belangrijk als sprankel hoop ..... als het geen berekening is.

Er is nog een aanduiding die wellicht in die context belangrijk is. F. had een sterke

In dit tijdschrift vindt u een aantal boekbesprekingen. De eerste boekbespreking is tevens een weergave van hetgeen op de studiemiddag van november 1995, voorafgaande aan de ledenvergadering, door Bert Meijer is gepresenteerd. Mogelijk vindt u er leesvoer tussen om de komende zomersedagen buiten te bestuderen. Wilt u een aantal onderwerpen liever aangereikt krijgen dan vindt u in de activiteitenagenda hiervoor bepaalde mogelijkheden.

Wie van meer spanning houdt vindt het eerste deel van een krimi, die door Prof. Dr. Cyriel De Keyser in dit en het komende tijdschrift zal worden ontleed op basis van de Individualpsychologie.

Veel leesplezier.
Gerard Kulker

N.B. Het volgende tijdschrift verschijnt in juni 1996. Kopij dient voor eind mei 1996 te worden aangeleverd bij de redactie. Bijvoorkeur op floppy en in WP.

BOEKBESPREKINGEN

ONDERWIJS AAN KINDEREN MET EEN LEERACHTERSTAND

Baarn 1995. (ISBN 90.5574.054.3)

Hoofdstuk 4: Meijer A. en Eldert van, M.

Reflectie op sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen met een leerachterstand.

Inleiding

Het gebeurt niet zo vaak in het Nederlandse taalgebied dat in een boek aandacht wordt besteed aan de betekenis van de Individual Psychologie voor het onderwijs aan kinderen van 4 tot 12 jaar. Bovendien wordt dat in deze uitgave op een originele wijze gedaan, door namelijk een verband te leggen met inzichten zoals die door van Lier en van Lieshout zijn uitgewerkt. Bert Meijer (ook eindredactie) en Marieke van Eldert hebben hiermee op een eigentijdse wijze een waardevolle bijdrage geleverd aan de bruikbaarheid van de door Adler en Dreikurs ontwikkelde opvoedingsideeën voor de huidige leraar in het primair onderwijs.

Dit sluit goed aan bij de serie waarin het boek is uitgegeven: speciaal onderwijs en zorgverbreding. De ondertitel van het boek benadrukt ook de waarde voor de leraar: een praktische leidraad in het kader van Weer Samen naar School (WSNS).

Deze uitgave is een grondige herziening van het in 1990 verschenen 'Onderwijs aan kinderen die moeilijk leren'. Opvang van meer kinderen in het reguliere basisonderwijs veronderstelt een uitbreiding van de expertise van de leraar. Voor het richting geven aan dit proces van kwaliteitsverbetering zijn standaards ontwikkeld. Deze standaards geven op verschillende niveaus - onder andere dat van de groep - een lijn aan waarmee kwaliteitszorg kan worden getoetst. Deze worden in het eerste hoofdstuk beschreven en komen vervolgens terug in het hoofdstuk van de eerder genoemde auteurs: 'Reflectie op sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met een leerachterstand'.

De leraar centraal

De schrijvers gaan in dit hoofdstuk in op de vraag welke betekenis diverse veranderingen in het kader van zorgverbreding hebben op de rol van de leraar als opvoeder. Hierbij wordt uitgegaan van het werkconcept dat elke leraar hanteert: '... een werkmodel gebaseerd op parate kennis, waarden, normen, handelingspatronen en specifieke voorkeuren en interesses' (Vreugdenhil, 1989). Tevens wordt verwezen naar het beroepsprofiel van de leraar in het primair onderwijs

den sandwiches bracht en zei: 'F. hier zijn je broodjes', verbeterde hij wijsneuzig: 'Nee dit zijn geen broodjes, dit zijn boterhammen'. Hij corrigeerde alles wat fout werd gezegd. Ook op de rechtszitting kon hij het niet laten t.o.v. de Officier van Justitie, terwijl dit toch in zijn nadeel was en nodeloos irriterend.

De bewaker was onder de indruk van hoe minutieus hij heel zijn misdaad had voorbereid. Bijna als een militaire operatie en geheel in zijn eentje. Alles was perfect voorbereid vanaf de maatregelen die hij had getroffen om de pink te kunnen afsnijden tot de nylonkous die hij nodig had om de nepdiamantjes in het fietsframe te kunnen laten zakken. Anderzijds ontbrak enig menselijk meevoelen.

F. vond zijn plan en uitvoering knap gedaan. Dit vonden zijn medegevangenen ook toen F. na vier à vijf maanden Bijlmer in FOBA-regime werd overgebracht naar Kanterberg in Scheveningen. Na zijn eerste overplaatsing schreef F. aan zijn speciale bewaker in de Bijlmer een briefje als persoonlijke dank: 'Ondanks dat ik een moord gepleegd heb, kon ik, in het bijzonder door jou, een mens zijn.'

Nog een opmerking van deze bewaker tot slot: 'F. had zijn ups en downs. Hij kon wel eens kribbig zijn, al was hij over het algemeen een heel rustige man. Hij irriteerde mij ook weleens. Hij is natuurlijk ook een verschrikkelijke pietlut. Ik liet hem soms merken dat ik dat niet accepteerde. De meeste moeite had ik met mijn personeel. Vooral de jonge bewaarders, die vonden de behandeling die F. kreeg niet acceptabel.'

Na zijn overplaatsing naar Scheveningen zat F. met nog 36 zware jongens samen. Alle moordenaars. Sommigen van hen bewonderden F. Sommigen hadden aan de zoektocht naar de moord op Heijn hun gevangenneming 'te danken'.

Enkele reacties van zijn medegevangenen:

'Ik vond F. niet helemaal jofel, ondanks zijn intelligentie. Hij zei mij, toen hij pas in Scheveningen was, dat hij nog een paar van zijn collega's uit de buurt van Nijmegen aan wie hij een bloedhekel had zou pakken. Ik vond dat hij op een ziekelijke manier wraaklustig was.'

Dit convergeert met wat F. zelf tegenover de politie over zijn motieven had gezegd en met de passages uit een boek dat hij in Scheveningen heeft geschreven. Zijn tweede hoofdstuk was één grote scheldpartij op personen. (Zij zijn niet oke.) Helga Ruesbamen, schrijfster en part-time docent aan een schrijversvakschool in Amsterdam, reageerde positief op zijn eerste hoofdstuk. 'F. heeft inderdaad een aangrijpend eerste hoofdstuk geschreven. Hij schrok waarschijnlijk van de positieve reactie. Daar was hij niet aan gewend. Ik ben benieuwd of hij ooit nog tot een boek komt. Ik heb steeds het idee gehad dat hij superintelligent was.'

zelfgevoel, actief, intelligent, maar met een volstrekt negatief, lees vijandig, beeld van anderen en de onrechtvaardige wereld. Later leerde ik Horney lezen en leerde dit zien met de kennis van de 'extrapunitieve mens': de anderen zijn slecht of vijandig en daar ga je tegenin. 'Moving against', in termen van Horney. 'Ik ben oke, de wereld en de anderen zijn niet oke', zegt Harris. Sommigen onder u zullen zich herinneren dat ik dit, zij het veel te weinig gedocumenteerd, zo heb geïnterpreteerd in de IP-cursussen.

Sindsdien heb ik meer concrete bewijzen kunnen verzamelen, die allen in dezelfde richting convergeerden. Ik publiceer dit nu onder de voorlopige titel 'Pour prendre date'. Met de bedoeling en met de vraag aan allen die mij kunnen helpen me beter te documenteren en aan gegevens te helpen, eventueel ook afwijkende. De aanleiding hiertoe is dat op 31 oktober van dit jaar F. aan het begin van ongeveer het tweede decennium van zijn straf werd overgeplaatst naar de TBS-kliniek in Groningen, de Mesdag kliniek, voor de therapie waarom hij zelf heeft gevraagd. In het derde deel van mijn verhaal hoop ik daarop te kunnen ingaan en suggesties aan te dragen om het beeld te vervolledigen. Ik zal dat te zijner tijd beargumenteren.

Laat ik eerst enkele elementen aandragen, die het bedoelde karakter schetsmatig nader belichten. Tijdens het proces bracht F. zijn gevangentijd door in de gevangenis van de Bijlmer op de Forensische Observatie- en Begeleidingsafdeling (FOBA) onder bestendige individuele bewaking in een isoleercel met een speciaal regime van TV-bewaking ook bij het zondagmiddagbezoek. Een brief schrijven moest gebeuren met een speciaal daartoe voorbereide stift zodat hij zich hiermee niet kon verwonden. De isoleercel had alleen een matras, dekens en schuimrubberen blokken. De extra observatie werd door de toenmalige minister van justitie mogelijk gemaakt met een toelage van maar liefst f 30.000 per maand.

De bewaker was ervan overtuigd dat F. zelfmoordplannen koesterde en ontraadde hem dat. Hij zei: 'Wat je gedaan hebt is heel erg voor je vrouw en kinderen. En dat wordt nog erger als hun vader zelfmoord zou plegen.' Typisch is dat F. dit wilde ontzenuwen. De volgende dag tijdens het bezoek van zijn zoon, die erg tegen hem opkeek, vroeg F. aan de jongen: 'Hoe zou jij het vinden als ik zelfmoord pleegde? Zou je daar begrip voor kunnen opbrengen?' Zijn zoon antwoordde daarop positief. Dat antwoord wreef F. triomfantelijk onder de neus van de bewaker. Die had ongelijk en hij moest altijd gelijk hebben.

F. is een ingewikkelde persoonlijkheid. Hij is verschrikkelijk eigenwijs. (Ik ben oke, jij bent niet oke.) Andere bijna kinderlijke voorbeelden: Als men hem zijn schuin gesne-

(VSPC, 1994). Juist hierin wordt sterk de waarde van de reflectie op het eigen handelen benadrukt. Om te kunnen reflecteren is een zekere bewustwording nodig van het werkconcept. Vanuit eigen opvattingen wordt voortdurend het werk vormgegeven; en de reacties geïnterpreteerd. Leraren zijn net als leerlingen actieve informatie verwerkers. Terecht wordt hier mijns inziens verwezen naar Dreikurs, die ook sterk benadrukt dat elke mens een subjectief interpreterend wezen is. Ieder verleent betekenis aan zijn omgeving.

Behalve het overwegen van de rol van de leraar in de interactie moet ook worden gekeken naar die van de kinderen. Onder sociaal-emotionele ontwikkeling wordt verstaan: 'de ontwikkeling in het leren omgaan met als negatief ervaren situaties met het leren, zichzelf en anderen'. (blz. 65). Hierbij is de ontwikkeling van het zelfvertrouwen van grote waarde. Dit kan mijns inziens nog worden versterkt door in de omschrijving van sociaal-emotionele ontwikkeling op te nemen: het leren omgaan met de positief ervaren interacties. Het benoemen van deze interacties levert een belangrijke bijdrage aan het gevoel van zelfvertrouwen.

In dit deel wordt tenslotte verwezen naar de drie door Stevens (1994) genoemde voorwaarden voor een gemotiveerde leerhouding bij kinderen:

1. competentie;
2. relatie;
3. autonomie.

Hierna wordt ingegaan op de betekenis van Adleriaanse dieptepsychologie voor het creëren van deze voorwaarden bij leerlingen.

Het werkmodel: de leraar als opvoeder.

In het door Meijer en van Eldert gepresenteerde werkmodel zijn in 4 kolommen de volgende onderdelen opgenomen:

1. visie op mens-zijn en psychologische uitgangspunten;
2. algemene doelen voor onderwijs en ontwikkelingstaken voor leerlingen;
3. een structuur en opvoedingsmiddelen om dit te bereiken;
4. pedagogische uitgangspunten voor reflectie op het handelen van de leraar.

Bij de uitwerking van de mensvisie en psychologische aannames worden vijf basisprincipes van de I.P. beschreven:

- de mens als sociaal wezen,
- de doelgerichtheid van gedrag,
- begrijpen van de mens in een context,

- eigen verantwoordelijkheid,
- mens als subjectief interpreterend wezen.

Uit de vijf aannames volgen vier uitgangspunten:

- respect,
- verantwoordelijkheid,
- vindingrijkheid,
- sociale betrokkenheid.

Deze uitgangspunten, ontleend aan de 4 R's van Corsini, worden nader toegelicht. Zo vormen ze de basis van een democratische opvoedingsstijl. Het fundament daarvan is de gelijkwaardigheid. Het geheel vormt de basis voor de reflectie van de leraar als opvoeder.

Vanuit dit kader moeten bijdragen geleverd worden aan de ontwikkelingstaken van de leerling:

- omgang met volwassenen,
- omgang met andere kinderen,
- omgang met zichzelf,
- omgang met de leerstof.

Teneinde stagnatie in de ontwikkeling van leerlingen te voorkomen is het geven van sociale ondersteuning van belang. 'Kwalitatief goede, sociale ondersteuning betekent gedurende langere tijd de leerling verder helpen bij problemen die hij tegenkomt'. (blz. 74). Dit vraagt van de leraar een gevoeligheid voor signalen van de kinderen (sensitiviteit) en het hierop adequaat reageren (responsiviteit). Het bieden van goede sociale ondersteuning (v.Lier, 1993) bevat drie componenten: een affectieve, een informatieve en een gedragsregulerende.

Dit lijkt sterke overeenkomst te vertonen met bemoediging zoals omschreven in Individual Psychologische literatuur. Dit geldt zeker waar de waarde van de inbreng door de volwassene wordt genoemd, en misschien - wat minder genoemd wordt bij sociale ondersteuning - nog wel meer door groepsgenoten. (N.B.: Genieten doe je met groepsgenoten!)

Opvoedingsmiddelen

Het laatste deel van het hoofdstuk wijden de auteurs aan de middelen die passend zijn voor het bereiken van de verwoorde opvoedingsdoelen. Ze moeten voldoen aan de vier uitgangspunten (4 R's).

Van straf en beloning wordt gezegd dat zij de leerling juist afhankelijk maken van de leraar. Het gaat daarbij om een controle 'van buitenaf' en niet om van binnenuit komen- de gedragsregulering. Bij beide middelen staat niet de relatie voorop, maar wordt zelf

c. De laatste fatale dag

De auto, die is gebruikt bij de ontvoering blijkt met het geweer in het IJ te zijn gedumpt. De politie weet nu dat het slachtoffer in deze auto met kettingen vastgebonden zat op de achterstoel. Met wagen en slachtoffer is F. naar de bossen bij Renkum gereden. Daar heeft de ontvoerder een tiental uren, ellenlang dus, met zijn slachtoffer gepraat. Hij heeft hem toen ook het bandje laten inspreken.

Later verklaart de ontvoerder dat hij met zijn slachtoffer heeft gesproken over 'zeer humane' onderwerpen als hun kinderen en klassieke muziek. Beelden we ons daarbij in dat F. tegen de avond tijdens het 'zeer humane' gesprek onverwacht een kogel door het achterhoofd van zijn slachtoffer jaagt, daarna rustig de tijd neemt om op een daartoe meegebracht keukenplankje met een scherp mes de pink van het slachtoffer af te snijden om daarna het lijk naar een anderhalf meter diepe put te sleuren en te begraven.

Het is volbracht, in volledige eenzaamheid zonder enige communicatie met derden. Het gezin van F. vermoedt niets. Niemand overigens.

2. EEN POGING TOT INTERPRETATIE VAN DE DADER OP BASIS VAN DE I.P.

Belangrijk element is dat F. aan de politieverhoorders als motief aangeeft dat hij met zijn daad wraak heeft willen nemen op de bestuurders van het banenproject te Nijmegen waaraan hij als ingenieur verbonden is geweest en waarmee hij ruzie heeft gekregen zodat hij werkeloos is geworden.

Op 18 juli 1988 wordt het vonnis uitgesproken. F. krijgt twintig jaar gevangenisstraf, inclusief psycho-analytische behandeling in een T.B.S.-kliniek.

Dit korte relaas zit natuurlijk vol lacunes. Maar de intigerende vraag is: Hoe steekt het psychische leven van de ontvoerder/moordenaar in elkaar en wat bezielt zo'n mens? Ik zal proberen aan de hand van enkele getuigenissen van gevangenisbewaarders en medegevangenen enkele schetsmatige voorstudies te maken. In het derde deel zal ik met behulp van de Individualpsychologie enige coherentie in beeld, persoonlijkheid, capaciteit en karakter aanbrengen.

Ik herinner me dat deze casus indertijd mijn IP-belangstelling heeft getrokken. Dat gebeurde in het jaar van ons symposium ter herdenking van de 50jarige sterfdag van Alfred Adler. Ik had toen via Horney en het boek van Gerben Hellinga kennis gemaakt met het heersende type uit de typologie van Adler uit 1935. Ik werd getroffen door de indruk dat F. een schoolvoorbeeld was van dit type. Iemand met een duidelijk positief

ontvoerd. Bewijs: zijn autosleutels zijn meegestuurd. De brief is een pc-afdruk. Ook een bandje met de opname van de stem van G.J. wordt aan de familie gestuurd en er wordt een losgeld geëist van zestien miljoen gulden, de helft in bankbiljetten verdeeld over verschillende valuta en de andere helft in diamanten. De familie vraagt uitstel.

Als antwoord hierop wordt de pink en bril van de ontvoerde opgestuurd. Na nog een aantal contacten over en weer en zelfs enkele mislukte pogingen om een deel van het losgeld over te dragen, slaagt R. - veiligheidsman van het Ahold concern - erin langs de snelweg A 12 bij de afslag Arnhem-Oosterbeek de helft van het losgeld af te geven aan een donker gekleed persoon. R. krijgt opdracht door te rijden naar het AH-filiaal in Arnhem om daar telefonische instructie af te wachten in verband met het afleveren van het tweede helft van het losgeld. R. heeft geen sleutel van dit filiaal en de telefoon gaat te vergeefs over.

Maandag 28 december 1987.

Nederland luistert via de media naar een bandje met de stem van de ontvoerder. Daarna volgen de zaken elkaar in een plotselinge versnelling op. Tweehondervijftig gulden gemerkt losgeld wordt stomweg uitgegeven in een zaak van Dirk van den Broek in Amsterdam noord. Nu blijkt de politie, die niet heeft stilgezeten, snel op het spoor te komen van de persoon die een deeltje van het losgeld heeft uitgegeven.

b. Dader

Tot ieders verbazing komt de politie terecht bij een eenzellige werkeloos ingenieur van 45 jaar, de heer F. gehuwd met de kunstenares E.H. Vader van een zoon en twee dochters, wonend in een rijtjeshuis in Landsmeer.

Het is 6 april 1988 als het arrestatieteam het rijtjeshuis binnenvalt. In de P.C. vindt de politie al snel teksten van een vijftiental door de 'ontvoerders' ter voorbereiding geschreven brieven. Verborgen in de frame van een fiets vinden ze de nepdiamantjes, die de dader daarin verborgen heeft.

Wat niet wordt gevonden is het moordwapen, want men is nu overtuigd van moord.

Op dinsdag 7 april 1988 verneemt Nederland via het televisiejournaal dat F. uit Landsmeer G.J.H. heeft opgewacht, hem met een geweer heeft bedreigd en heeft gedwongen een kilometer verderop over te stappen in een gestolen oranje Fiat Uno.

onbewust misbruikt om het gewenste doel te bereiken!

Deze middelen passen niet in een democratische opvoedingsstijl die is gebaseerd op gelijkwaardigheid en die te typeren valt met vrijheid binnen grenzen.

Als alternatief voor straffen worden natuurlijke en logische gevolgen geïntroduceerd. Natuurlijke gevolgen vinden plaats zonder ingreep van volwassenen. (Voorbeeld: handen worden koud als je geen handschoenen aandoet bij een temperatuur onder nul.)

Terecht wordt opgemerkt dat opvoeders deze ervaring niet met hun commentaar moeten aanvullen. Logische gevolgen zijn gevolgen die optreden op grond van gemaakte afspraken. Ze moeten ook door kinderen als logisch worden ervaren.

Inherent aan elk logisch gevolg zijn de keuze mogelijkheden. Door aan leerlingen keuzes te bieden, toont men vertrouwen in hun verantwoordelijkheid.

Het toepassen van logische gevolgen is geworteld in de overtuiging van de leraar dat kinderen zelf goede beslissingen kunnen nemen. Daarnaast is een aantal procedure-aspecten van belang bij toepassing ervan. Hiervoor worden vier duidelijke stappen beschreven.

Als alternatief voor belonen wordt bemoediging genoemd. 'Bemoedigen is een onafgebroken proces, dat erop gericht is een leerling zelfrespect en autonomie bij te brengen en hun het gevoel te geven dat hij competent is of kan worden'. (blz. 81) Benadrukt wordt dat dit proces om een leraar vraagt met zelfvertrouwen en respect; die echt vanuit zijn overtuiging bemoedigt. Het is veel meer een houding dan een 'trucje'.

Slot

In deze bespreking is niet ingegaan op andere hoofdstukken uit het boek, die hoofdzakelijk een meer vakdidactische inhoud bevatten en ingaan op taal- en rekenproblemen. Juist in dit tijdschrift heb ik aandacht willen besteden aan een actuele presentatie van enkele Individual Psychologische inzichten voor de praktijk van opvoeding en onderwijs. En op dit gebied is momenteel een hernieuwde belangstelling voor de wijze van met elkaar omgaan; de waarden en normen in school en gezin. Voor zowel de na te streven doelen als de in te zetten middelen heeft de psychologie van Adler en zijn opvolgers het nodige te bieden. Ik onderstreep dan ook van harte de slotzinnen van het hoofdstuk:

'De ervaringen met dit werkmodel in de opleiding voor leraren en de nascholing in het primair onderwijs zijn tot nu toe positief. We denken dat de (beginnende) leraar in het onderwijs aan kinderen (met een leerachterstand) er zijn voordeel meer kan doen.'

Theo Joosten.

VEERTIGPLUS, GENIETEN VAN DE MIDDELBARE LEEFTIJD.

Dr. Goldstein, Ron E. en Landau, Diana.

Baarn, Bigot en van Rossum 1991. (ISBN 90-6134-977-1)

Dit boek is een nederlandse vertaling van *Forty something. Claiming the power and passion of your middle years.* Los Angeles 1990.

Inleiding

Voor een goed begrip: de inhoudelijk verantwoordelijke is Dr. Goldstein. Diana Landau heeft de redactionele verantwoordelijkheid.

Dr. Goldstein studeerde bij David Mc Clelland, Robert W. White en Stanley King in Harvard en staat methodologisch in de biografische traditie van Allport en medewerkers via Robert White.

Concreet had Dr. Goldstein een praktijk voor psychologische consultatie in het bekende ski-oord en onderzoekscentrum Aspen Colorado. Een praktijk die hij vanwege familiale redenen juist in de beginnende midlife jaren naar San Francisco verplaatste.

De methodologische basis is de klinische omgang met cliënten uit deze leeftijdsgroep, waarbij ook vragenlijsten worden verwerkt. Daarnaast wordt rekening gehouden met gegevens van vrienden, kennissen en lotgenoten. Verder is royaal geput uit gepubliceerde onderzoeksresultaten. Dit alles is echter niet statistisch maar kwalitatief verwerkt in wat (boeiende) collages wordt genoemd.

Inhoudelijke structuur en opbouw

Hoofdstuk één doet verslag over de eigen ervaringen bij het doormaken van de overgang naar de middelbare leeftijd, maar verruimt dat onmiddellijk naar zijn hele generatie leeftijdgenoten, de 'geboortegolven' uit de tweede helft van de veertiger jaren. Daarmee wordt tegelijk het probleem gesteld.

Hoofdstuk twee schetst een gedetailleerd beeld van die generatie. Wat is hun unieke ontwikkelingsprofiel.

Hoofdstuk drie gaat over de aard en dynamiek van overgangperiodes in het algemeen en geeft enkele types van ontwikkelingsprofielen zoals de Prikkeljunk of de Veranderingsrebel.

Hoofdstuk vier verdiept zich in de verborgen processen die zich gedurende de overgang bewust en onbewust afspelen.

Hoofdstuk vijf beschrijft de reeks menselijke vaardigheden, algemeen bij alle overgangen en meer specifiek bij verschillende 'veranderingstypes'.

Hoofdstuk zes 'overleven' bespreekt de lichamelijke verandering uit de midlife periode.

EEN KRIMI DIE NEDERLAND DE ADEM

DEED INHOUDEN VAN 1987 TOT 1988

INLEIDING

Het hierna volgende verhaal in drie delen zal over twee nummers van Individual Psychologische Verkenningen doorlopen. Het is een poging om een van de beruchtste Nederlandse crimineel en gedetineerd individual psychologisch te interpreteren.

Deze poging wordt ondernomen naar aanleiding van het bericht dat genoemde F. ontvoerder en moordenaar van G.J. H., directeur van het Ahold concern in 1987 op 31 oktober 1995 werd overgeplaatst om een deel van zijn opgelegde Ter Beschikking Stelling (TBS) voor dwangverpleging naar de Mesdagkliniek te Groningen.

Het verhaal bestaat uit drie delen:

- 1. Het relaas van de feiten uit 1987 - 1988 vanaf de verdwijning van G.J.H. tot de veroordeling van F.*
- 2. Een poging om aan de hand van schetsmatige getuigenissen van zowel bewakers als medegevangenen een lijn te vinden in zijn gedragingen.*
- 3. De behandeling voor zover die bekend werd.*

1. DE ONTVOERING EN MOORD OP G.J. H. - EEN KORT RELAAS VAN DE FEITEN

a. Slachtoffer

Bloemendaal, woensdag 9 september 1987, half negen 's morgens.

Directeur G.J.H. stapt bij zijn huis in zijn auto om naar de tandarts te gaan. Hij zal daarna naar een bespreking gaan op het Ahold concern. Omstreeks elf uur blijkt hij op geen van beide plaatsen te zijn aangekomen.

Tien over elf wordt in grote onrust en na over en weer getelefoneerd te hebben de politie ingeschakeld. Het speurwerk levert rond vijf uur in de middag het terugvinden van zijn auto op. De verdwenen directeur van Ahold blijft spoorloos.

Op zaterdag 12 september 1987 ontvangt de familie een eerste brief. G.J. blijkt te zijn

Foto's van het verwoeste Wenen zouden visueel de schrijvende verhalen en teksten van Botomme illustreren.

Ook bestaand beeldmateriaal van de broers en zussen van Adler ontbreken. Waarom hier niet zoiets als in het boek van Ellenberger uit 1970? Er is recent fotomateriaal van Kurt en Alexandra Adler, beiden al boven de 90 jaar.

Er zijn een paar tekorten in de documentatie uit Nederland.

Ik was zeer gelukkig met de foto van Mevr. Frohknrecht, maar mis die van Mevr. Allmayer, de eerste nederlandse Adlerianen.

Een grappige maar spijtige vergissing op bladzijde 211. Op de foto van Adler met Dr. Ronge wordt deze laatste, weliswaar vererend maar onjuist, vermeld als F. Birnbaum. De nederlandse portretschets wordt als ongesigeneerde en niet geplaatste 'karikatuur' aangeduid. De fototekening is van 1 juni 1934 en gesigeneerd. (Goudsman of Goudsmit) De familiegegevens van de kinderen van Adler (blz. 228) zijn ongelijk en onvolledig. Tenslotte een kwestie van smaak: waarom de weke maar moderne tekening van Brian Ragnel - kleurig maar zonder betekenis - op de omslagwikkel in plaats van de zeer zinvolle en lange tijd algemeen gebruikte portretschets van Horowitz (blz. 149) of desnoods van o. Kokoscha (blz. 118) beiden tijdgenoten.

Maar laat ik stoppen met zout te strooien op de kleine slakjes. Dat zou niet fair zijn bij al het goede dat het boek te bieden heeft.

Prof. Dr. C.C. De Keyser.

P.S. Ter gelegenheid van de 125e herdenking van de geboorte van Alfred Adler publiceerde de Zwitserse vereniging in de vorm van een brochure een interview met de 90 jarige Kurt Adler waarbij onder meer twee foto's van Kurt en een getekend portret van zijn vader twee jaar voor diens dood van de hand van de Amerikaanse Mevr. H. Bay, een bekende patiënte van Adler. (Alfred Adler aus der Sicht seiner Sohnes Kurt door Christine Kaiser. Uitgave van de S.G.I.P.A.)

De hoofdstukken zeven en acht onderzoeken de gevolgen van de overgangsbeleving voor twee I.P. taken: de persoonlijke relatie en het beroep die in deze fase op de proef worden gesteld. Zijn die veranderingen noodzakelijk?

De laatste hoofdstukken negen en tien handelen over de nieuwe perspectieven en de daarvoor nodige vernieuwde energie en hartstocht maar ook bemoedigingen en zelfvertrouwen.

Ik vind dit boek een voorbeeld van een goed leesbare bijdrage tot een ontwikkelingspsychologie op biografisch narratieve basis met zelfs in een IP-perspectief. Dus aanbevelenswaardig in de lijn van andere interessante boeken zoals Levinson e.a. waarop ik een andere keer zal ingaan.

Prof. Dr. C.C. De Keyser.

DIE INDIVIDUALPSYCHOLOGIE ALFRED ADLER, EIN LEHRBUCH

Rainer Schmidt (ed).

1e editie W. Kohlhammer, 1982

2e editie herzien, Fischer DTV, Frankfurt a.M., 1979. (ISBN 3-596-26799-4)

Deze tweede Taschenbuchuitgave is de herziene editie van de Kohlhammerserie.

De editor van dit collectieve werk is de gewezen voorzitter (1974 - 1987) van de D.G.I.P. (Deutsche Gemeinschaft für Individualpsychologie) Dr. Medicus Psychoanalytist Adleriaansleeranalyst en Directeur van het Alfred Adler Instituut te Aken. Hij heeft dit boek geconcipieerd als een geactualiseerde vervanging van het Handbuch van de Nieuwe Duitse Vereniging, dat in 1930 voor het eerst en in 1966 in Nederland werd heruitgegeven met E. Wexberg als editor. Dit getuigt, samen met het sinds 1979 opnieuw verschijnende Zeitschrift für IP van een sterke vitaliteit van die vereniging en haar volwassenheid. De editor is geboren in 1930 en publiceerde tamelijk veel in artikel- en boekvorm. Ondermeer het belangrijke werk *Träume und Tagträume*, Stuttgart 1982.

Het leerboek begint met een tweevoudig Vorwort (1982 en 1989) en een Geleitwort buiten de eigenlijke tekst van onder andere de belangrijke en destijds rebelse leerling van Adler, de later wereldberoemde schrijver Manes Sperber (1905 - 1984). (Friedenprozess der Deutsche Buchhandel, 1977, G. Buchner, Preis der Deutsche

Akademie für Sprache und Dichtung, 1975). Verder bevat dit leerboek negen ongelijke delen, elk met geëigende auteurs uit de Bondsrepubliek.

Een overzicht van de hoofdauteurs:

1. Theoretische grondslagen, Rudolf Kausen (+1989) en Herman Hellgardt, beiden docenten aan het AAI München.
2. Modellen van pathologische ik-ontwikkeling, R. Schmidt.
3. Psychiatrie, H. Hellgardt, G. en U. Lehmkuhl, laatst genoemde beiden psychiater-hoogleraren.
4. Psychosomatische geneeskunde, R. Schmidt. (Dit deel zal ik in een ander verband apart bespreken.)
5. Kindertherapie (recentere ontwikkelingen), Inge Schmidt-Hollbach, Diplom psycholoog en docente AAI Nord in Delmenhorst.
6. Partnertherapie, R. Rothe, IP psychotherapeut en docent AAI in Aken.
7. Pedagogie en 'Beratung-counseling' onder meer Elsa Andriesens, Dr. re. nat. Diplom Psycholoog, Lehranalyste in AAI in Delmenhorst en Dr. H.J. Tymister, Professor aan de universiteit van Hamburg.
8. Forensische Problemen, criminologie e.d., H.L. Schmidt, leerstoel sociale pedagogiek aan de universiteit Eichstätt, Beieren.
9. Technieken en werkvormen, Elsa Andriesens, B. Schmidt en R.E. Antoch, docent en leeranalyst aan het individualpsychologisch Instituut te Düsseldorf.

Wat onmiddellijk opvalt is de schat aan competentie. Samen met het Zeitschrift en de volledige Fischer Taschenbuch uitgave van de werken van Adler, onder leiding van Prof. Metzger begonnen, is hier een enig werkinstrument samengebracht.

Naast al het goede dat men van het handboek voor de Duitse IP-opleidingen kan zeggen, van mijn kant toch twee wensen en een paar opmerkingen:

1. Er is een goede en representatieve spreiding van medewerkers over alle belangrijke vormingscentra in de west-duitse Bondsrepubliek. Wat doet men ten aanzien van de vroegere D.D.R.?
2. De inhoud is rijk en veelzijdig.
3. Ik mis een reeks praktijkvoorbeelden van therapievarianten voor volwassenen op Adleriaanse basis, zoals ze in het leerboek wel wordt gegeven voor de kindtherapie.
4. Veel werken waarnaar alleen met een auteursnaam en jaartal wordt verwezen, zijn niet terug te vinden in de bibliografie of literatuurlijst. Het is een kleine en nuttige moeite hierin bij een nieuwe editie te voorzien.

5. Het is de moeite waard dit boek te vergelijken met het Handbuch van E. Wexberg op de accentverschuivingen.

Prof. Dr. C.C. De Keyser.

ALFRED ADLER, EINE BILDBIOGRAPHIE

Schiferer, H.R.

F. Reinhardt Verlag München, Basel.

Voor alle Adlerianen een boek om aan te schaffen of zich door vrienden, familieleden of anderen kado te laten doen voor het uitverkocht is.

Wat biedt dit werk? Een rijke, goed becommentarieerde beelddocumentatie met foto's en afdrukken van teksten uit het leven van Adler. Met veel tot op heden onuitgegeven en nog onbekend gebleven details over ouders en verwanten, woonplaatsen en zijn kinder- en jeugdjaren. Je voelt je werkelijk meegenomen door Wenen.

Het werk begint met de jeugd van Alfred Adler, zijn schooljaren, de universiteit en deelname aan het verenigingsleven. Zijn jaren in de psycho-analyse, de breuk met Freud en zijn leven en werk in de oorlogsjaren van de eerste wereldoorlog. Vervolgens het leven in Wenen in de barre naoorlog en het deelnemen aan de materiële en geestelijke reconstructie. De triomfen in de tijd tussen 1919 en 1934 met vooral de weinig bekende samenwerking met de Amerikaanse hulporganisaties. Maar ook en speciaal zijn deelname aan de internationale Nieuwe Schoolbeweging na 1922. Dit alles tegen de totale politieke intellectuele sociale en literaire achtergrond van het toenmalige Wenen. Het volksopvoedingswerk, het vernieuwde schoolwezen en de interne spanningen in de beweging van de Individualpsychologie en haar internationalisering. Kortom genoeg om het tijdsgewricht te herleven en in mineur ook de afbouw van het werk in Wenen en centraal Europa mee te maken. Een unieke mogelijkheid.

Toch wil ik na zoveel rijkdom in alle bescheidenheid enkele kritische kanttekeningen maken. Ik vraag me af of de redacteur en zijn medewerkers genoeg geprofiteerd hebben van bestaande secundaire literatuur van tijdgenoten als Ph. Bottome en H. Orgel en zogenoemde dissidenten als Manes Sperber, Otto Rühle, Fritz Künkel en anderen. Een paar voorbeelden:

Ik was blij geweest met een afdruk in de biografie van de kaart uit 1902 waarmee Freud Adler uitnodigde om in Wenen deel te nemen. Ph. Bottome zegt dat zij deze kaart in haar bezit had. Hopelijk is die kaart er nog.